

FTAXP 06.35.31

ӨОЖ 657.1:338.43(574)

Ғылыми мақала

<https://www.jprra-kazniiapk.kz><https://doi.org/10.46666/2026-3.2708-9991.19>

БЮДЖЕТТЕНДІРУ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АӨК-ТЕГІ БИЗНЕС-ПРОЦЕСТЕРДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ОРНЫҚТЫ МЕХАНИЗМІ РЕТІНДЕ

BUDGETING AS A SUSTAINABLE MECHANISM FOR ORGANIZING BUSINESS PROCESSES IN THE AIC OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

БЮДЖЕТИРОВАНИЕ КАК УСТОЙЧИВЫЙ МЕХАНИЗМ ОРГАНИЗАЦИИ БИЗНЕС- ПРОЦЕССОВ В АПК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

А.З. АРЫСТАМБАЕВА**Ph.D докторанты**Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан***автордың электрондық поштасы: almyra73@mail.ru***A. ARYSTAMBAYEVA****Ph.D student**Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*** corresponding author's email: almyra73@mail.ru***А.З. АРЫСТАМБАЕВА****докторант Ph.D**Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан*** электронная почта автора: almyra73@mail.ru*

Аңдатпа. **Мақсаты** – республиканың агроөнеркәсіптік кешені кәсіпорындарының тиімділігін арттыру құралы ретінде бизнес-процестерді бюджеттендірудің орындылығын дәлелдеу және бюджетті есептік-талдамалық қалыптастыру мен жоспарлаудың процестік-бағдарланған моделін ұсыну. **Әдістері** – экономикадағы аграрлық сектордың рөлін бағалау кезінде бизнес-механизмдердің, бюджет қаражатының және олардың динамикасын басқарудың өзара байланысын ашуға жүйелік тәсіл, қаржылық реттеу объектілерін белгілеу, жоспарланған көрсеткіштерді нақты нәтижелермен салыстыру және бақылау процедураларын анықтау кезіндегі алшақтықтарды айқындау үшін құрылымдық талдау, агробизнесітегі процестерді реттеу жүйесін құру үшін модельдеу қолданылды. **Нәтижелері** – жалпы қаржылық үйлестіруден жекелеген бизнес-циклдарды: жабдықтау, өндіру, сақтау, қайта өңдеу, өткізу, қаржыландыру, әкімшілік қамтамасыз ету және инвестициялық дамуды әкімшілендіруге өту қажеттілігі көрсетілді. «Бизнес-процесс – бюджет – нақты деректер – ауытқу – мониторинг – басқарушылық шешім» логикалық тізбегі қалыптастырылды. Мақсатты метрикаларды нақты деректермен және орындаушылардың жауапкершілігімен байланыстыра отырып, әрбір кезеңді болжаудың, есептің, бақылаудың және нәтижеліліктің дербес объектісі ретінде қарастыру ұсынылады. Бұндай қағидаттың практикалық маңыздылығы жағымсыз ауытқулардың көздерін оқшаулау, лимиттер мен ресурстардың бөлінуін уақтылы түзету, бағаның құбылмалылығы және аграрлық өндірістің табиғи-климаттық факторларға тәуелділігі жағдайында әкімшілік шешімдердің негізділігін арттыру мүмкіндігінде жатыр. **Қорытынды** – құрылымдық ұйымдастырылған қаржылық ағындар шығындардың ашықтығын, ресурстардың пайдаланылуын бақылауды күшейтеді, жоспарлы және нақты параметрлердің салыстырмалылығын қамтамасыз етеді және сәйкессіздіктер мен алшақтықтарға жедел әрекет ету үшін ақпараттық негіз қалайды. Оларды меңгеру бюджеттендіруді, басқарушылық есепті, ішкі бақылауды Қазақстан агроқұрылымдарының орнықтылығын арттыруға, ішкі есептіліктің сапасын жақсартуға, міндеттерді бөлуге және нақты бизнес-операциялар бойынша шаралар қабылдауға бағытталған бірыңғай механизмге біріктіруге мүмкіндік береді.

Abstract. Objective – to substantiate the expediency of budgeting business processes as a tool for increasing the efficiency of enterprises in the agro-industrial complex of the republic and to propose a process-oriented model for account-analytical formation and planning of the budget. **Methods** – a systems approach to revealing the relationship between business mechanisms, budget funds, and managing their dynamics when assessing the role of the agricultural sector in the economy; structural analysis to define financial regulation objects, compare planned indicators with actual results, and

identify imbalances when determining control procedures; modeling to build a process regulation system in agribusiness. *Results* – the necessity of transitioning from general financial coordination to the administration of individual business cycles is demonstrated: supply, production, storage, processing, sales, financing, administrative support, and investment development. A logical chain “business process – budget – actual data – variance – monitoring – management decision” has been formed. It is proposed to consider each stage as an independent object of forecasting, accounting, control, and performance, linking target metrics with actual data and responsibility of executors. The practical significance of this principle lies in the ability to localize sources of adverse variances, timely adjust limits and resource allocation, and increase the validity of administrative decisions under conditions of price volatility and the dependence of agricultural production on natural and climatic factors. *Conclusions* – structurally organized financial flows enhance cost transparency, control over the use of resources, ensure comparability of planned and actual parameters, and create an information base for prompt response to inconsistencies and discrepancies. Their implementation allows integrating budgeting, management accounting, and internal control into a single mechanism aimed at increasing the sustainability of Kazakhstan’s agricultural formations, improving the quality of internal reporting, distributing responsibilities, and taking action on specific business operations.

Аннотация. *Цель* – аргументировать целесообразность бюджетирования бизнес-процессов как инструмента повышения эффективности предприятий агропромышленного комплекса республики и предложить процессно-ориентированную модель учетно-аналитического формирования и планирования бюджета. *Методы* – системный подход к раскрытию взаимосвязи бизнес-механизмов, бюджетных средств и управления их динамикой при оценке роли аграрного сектора в экономике, структурный анализ для обозначения объектов финансового регулирования, сравнения запланированных показателей с фактическими итогами и выявления диспропорций при определении контрольных процедур, моделирование для построения системы регулирования процессов в агробизнесе. *Результаты* – показана необходимость перехода от общей финансовой координации к администрированию отдельных бизнес-циклов: снабжения, производства, хранения, переработки, реализации, финансирования, административного обеспечения и инвестиционного развития. Сформирована логическая цепочка «бизнес-процесс – бюджет – фактические данные – отклонение – мониторинг – управленческое решение». Предлагается рассматривать каждый этап как самостоятельный объект прогнозирования, учета, контроля и результативности, связывая целевые метрики с реальными данными и ответственностью исполнителей. Практическая значимость такого принципа состоит в возможности локализовать источники неблагоприятных отклонений, своевременно корректировать лимиты и распределение ресурсов, повысить обоснованность административных решений в условиях ценовой волатильности и зависимости аграрного производства от природно-климатических факторов. *Выводы* – структурно-организованные финансовые потоки усиливают прозрачность затрат, контроль за использованием ресурсов, обеспечивают сопоставимость плановых и фактических параметров и создают информационную основу для оперативного реагирования на несоответствия и расхождения. Их освоение позволяет интегрировать бюджетирование, управленческий учет, внутренний контроль в единый механизм, нацеленный на рост устойчивости агроформирований Казахстана, улучшение качества внутренней отчетности, распределение обязанностей и принятие мер по конкретным бизнес-операциям.

Түйінді сөздер: АӨК, бюджеттендіру, бизнес-процестер, басқарушылық есеп, жоспар-факт талдау, шығындар, ішкі бақылау, қаржылық жоспарлау, есептік-талдамалық қамтамасыз ету, басқарушылық шешімдер.

Keywords: AIC, budgeting, business processes, management accounting, plan-fact analysis, costs, internal control, financial planning, accounting and analytical support, management decisions.

Ключевые слова: АПК, бюджетирование, бизнес-процессы, управленческий учет, план-факт анализ, затраты, внутренний контроль, финансовое планирование, учетно-аналитическое обеспечение, управленческие решения.

Мақала түсті: 28.07.2026. Сараптамадан кейін мақұлданған: 10.09.2026. Қабылданды: 18.09.2026

Кіріспе

Агроөнеркәсіптік кешен Қазақстан экономикасының негізгі салаларының бірі болып табылады, өйткені ол азық-түлік қауіпсіздігімен, ауыл тұрғындарының жұмыспен қамтылуымен, қайта өңдеу салаларының дамуымен және ауылдық аумақтардың тұрақты дамуымен тікелей байланысты. Қазіргі жағдайда агроөнеркәсіп кешені (АӨК) тек ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірумен шектелмейді, ол жабдықтау, өндіру, сақтау, қайта өңдеу, тасымалдау, өткізу және қаржыландыру процестерін біріктіретін қосылған құн тізбегі ретінде қарастырылады.

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2021–2030 жылдарға арналған тұжырымдамасында саладағы мемлекеттік саясат өнімділікті арттыруға, инфрақұрылымды дамытуға, қаржыландыруға қолжетімділікті кеңейтуге, техникалық жаңартуға және ауыл шаруашылығы өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге бағытталған [1]. Бұл міндеттерге ұйым деңгейінде сапалы жоспарлау, есепке алу, бақылау және талдау құралдарын қолдану арқылы қол жеткізуге болады.

Тақырыптың өзектілігі 2025 жылғы статистикалық деректермен негізделеді. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы деректері бойынша 2025 ж. қаңтар–желтоқсанда елдің жалпы ішкі өнімі 159 583 750,7 млн теңгені құрады, ал ауыл, орман және балық шаруашылығының ЖІӨ құрылымындағы үлесі 3,8 % болды [2]. Ауыл, орман және балық шаруашылығы өнімдері мен қызметтерінің жалпы шығарылымы 2025 ж. 9 771 522,2 млн теңгеге жетті [3].

АӨК ұйымдарының қызметі маусымдыққа, табиғи-климаттық тәуекелдерге, материалдық ресурстар бағасының өзгеруіне, логистикаға және қаржыландырудың қолжетімділігіне тәуелді. Мұндай жағдайда кәсіпорын бойынша жалпы бюджет құру жеткіліксіз, өйткені ол ауытқудың нақты қай процесте пайда болғанын әрдайым көрсете бермейді. Сондықтан бюджеттеу әрбір негізгі бизнес-процестің мақсатымен, шығындарымен, нәтижесімен және жауапкершілік аймағымен байланыстырылуы тиіс.

Зерттеу мәселесі АӨК ұйымдарында бюджеттердің нақты бизнес-процестермен жеткіліксіз байланыстырылуымен сипатталады. Көптеген жағдайда бюджеттер шығын бапта-

ры немесе бөлімшелер бойынша жасалады, бірақ жабдықтау, өндіру, сақтау, қайта өңдеу, өткізу және қаржыландыру процестерінің өзара байланысын толық ашпайды. Нәтижесінде есептік-талдамалық ақпарат қаражаттың жұмсалыу фактісін көрсеткенімен, ауытқудың себебі мен басқарушылық салдарын әрдайым анықтай алмайды.

Мақаланың мақсаты – Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешені ұйымдарын басқару тиімділігін арттыру құралы ретінде бизнес-процестерді бюджеттеуді негіздеу және оны есептік-талдамалық қамтамасыз ету моделін ұсыну. Ғылыми маңыздылығы бизнес-процестерді жоспарлау, есепке алу, талдау және бақылаудың дербес объектілері ретінде қарастырумен анықталады. Практикалық маңыздылығы ұсынылған модельді операциялық және қаржылық бюджеттерді қалыптастыру, жоспар-нақты талдау жүргізу және басқарушылық шешімдер қабылдау үшін қолдану мүмкіндігінен тұрады.

Әдебиетке шолу

Ғылыми әдебиеттерде бюджеттеу басқарушылық есеп пен ішкі бақылаудың маңызды элементі ретінде қарастырылады. Зерттеулер бюджеттік процесті цифрландыру аналитикалық мүмкіндіктерді, автоматтандыруды және ақпаратты дайындау жеделдігін арттыратынын, ал бюджеттерді қалыптастыруға функционалдық бөлімшелер мен бизнес-бірліктер басшыларының қатысуы олардың басқарушылық құндылығын күшейтетінін көрсетеді [4, 5].

Аграрлық секторда бюджеттеу жүйесін ұйымдастыру саланың маусымдылығы, өндірістік циклдердің ұзақтығы, табиғи-климаттық тәуекелдер, ресурстар бағасының өзгеруі және мемлекеттік қолдау тетіктерімен байланысты. Қазақстандағы мал шаруашылығының өндірістік көрсеткіштері мен 2026 ж. егіс науқанын қаржыландыру ауқымы ресурстар мен ақша ағындарын дәл жоспарлау және бақылау қажеттілігін күшейтеді [6, 7].

Ауыл шаруашылығындағы басқарушылық есеп пен бақылау құралдары экономикалық логикамен қатар өндірістік, институционалдық және ұйымдастырушылық факторлардың ықпалымен қалыптасады [8]. Бизнесі жоспарлау мен бақылау әдістерін жүйелі қолдану аграрлық кәсіпорындардың кірістілігін, өтімділігін және тұрақтылығын қолдауға мүмкіндік береді, сондықтан бюджеттеу қаржылық жоспармен ғана шектелмей, өндірістік параметр-

лермен және ресурстық қамтамасыз етумен байланыстырылуы тиіс [9].

Аграрлық кәсіпорындарда өзіндік құнды анықтау, биологиялық активтерді бағалау, операциялық деректерді жинау және оларды басқарушылық шешімдерде пайдалану мәселелері бюджеттеу сапасына тікелей ықпал етеді [10]. Есепті цифрландыру деректердің сапасын арттыруға, қателерді азайтуға және аналитикалық функцияны күшейтуге жағдай жасайды, бұл бизнес-процестер бюджеттерін электрондық құжат айналымы және ішкі басқарушылық есептілікпен интеграциялаудың маңызын көрсетеді [11].

Бюджеттеудің шығындық аспектісі өндірістік шығындармен қатар маркетинг, сақтау, тасымалдау және өткізу шығындарын басқарушылық есепте бөлек бақылауды талап етеді [12]. Қазақстандық АӨК ұйымдары бойынша зерттеулер шығындарды жоспарлау мен бақылаудың негізделген жүйесіне көшу қажеттілігін көрсетеді [13]. Әдебиеттерді жалпылау жалпы бюджет пен нақты бизнес-процестер арасындағы әдістемелік байланысты күшейту қажеттігін айқындайды. Осыған байланысты бюджет, нақты деректер, ауытқуларды талдау және басқарушылық шешімдерді бір жүйеге біріктіретін процестік модельді қалыптастыру өзекті болып табылады.

Материалдар мен әдістері

Зерттеу материалдары ретінде Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросының 2025 ж. және 2026 ж. бірінші жартыжылдығындағы ресми деректері, Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің ақпараттары, Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2021–2030 жж. арналған тұжырымдамасы және аграрлық саладағы бюджеттеу, басқарушылық есеп, бизнес-процестер мен ішкі бақылау жөніндегі ғылыми жарияланымдар пайдаланылды.

Жүйелік тәсіл бизнес-процестер, бюджеттер, нақты есептік деректер, ауытқуларды талдау және басқарушылық шешімдер арасындағы өзара байланысты негіздеу үшін қолданылды. Бұл әдіс бюджеттеуді жоспарлау, есепке алу, бақылау, талдау және түзету әрекеттерін біріктіретін басқару жүйесі ретінде қарастыруға мүмкіндік берді.

Салыстырмалы және динамикалық талдау аграрлық сектордың Қазақстан экономикасындағы орнын бағалау кезінде қолданылды. ЖІӨ, ауыл, орман және балық шаруашылығы

өнімдерінің жалпы шығарылымы, сондай-ақ 2026 ж. бірінші жартыжылдығындағы өндірістік көрсеткіштер негізінде АӨК ұйымдары үшін бюджеттеудің практикалық маңызы айқындалды.

Құрылымдық талдау АӨК ұйымдарының негізгі бизнес-процестерін бөлу үшін пайдаланылды. Жабдықтау, өндіру, сақтау, қайта өңдеу, өткізу, қаржыландыру, әкімшілік қамтамасыз ету және инвестициялық даму бойынша бюджеттік көрсеткіштер, нақты деректер көздері және басқарушылық шешімдер анықталды.

Жоспар-нақты талдау мен ауытқуларды талдау бюджеттеудің бақылау функциясын ашу үшін қолданылды. Модельдеу әдісі арқылы «бизнес-процесс – бюджет – нақты деректер – ауытқу – талдау – басқарушылық шешім» логикасына негізделген авторлық модель жасалды. Ұсынылған тәсілдің дәстүрлі аналогтардан айырмашылығы – бюджеттеу шығын баптары бойынша ғана емес, әрбір бизнес-процесс бойынша дербес ұйымдастырылады.

Нәтижелер

Аграрлық сектордың қазіргі жай-күйін бағалау басқарудың ішкі құралдарын жетілдіру қажеттілігін растайды. 2025 ж. ауыл, орман және балық шаруашылығы жалпы қосылған құнының 6 078 379,7 млн теңгесін қамтамасыз етті, бұл елдің ЖІӨ-нің 3,8 %. Бұл ретте ауыл, орман және балық шаруашылығы өнімдері мен қызметтерінің жалпы шығарылымы 2025 ж. 9 771 522,2 млн теңгеге жетті, ал нақты көлем индексі 105,9 % құрады. Бұл көрсеткіштер сектордың айтарлықтай ауқымы бар екенін көрсетеді, яғни ол дамыған жоспарлау жүйесін, шығындарды бақылауды және бизнес-процестердің тиімділігін бағалауды талап етеді.

2026 ж. бірінші жартыжылдығында ресурстар мен қаржы ағындарын басқарудың жоғары қажеттілігі сақталады. Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2026 ж. қаңтар-маусымда ауыл, орман және балық шаруашылығы өнімдері мен қызметтерінің жалпы шығарылымы 2 207 216,5 теңгені құрады, сиыр сүтін өндіру – 1 893 161,4 тонна, мал мен құсты тірі салмақта сою немесе сату – 938 206,8 тонна, тауық жұмыртқасын өндіру – 2 378 370,5 дана. Мұндай қызмет көлемінде шығындар, мерзімдер, өнімділік немесе логистика бойынша шамалы ауытқулар да АӨК ұйымдарының қаржылық нәтижесіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Қосымша фактор-мемлекеттік қолдау. Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы

ғы министрлігі көктемгі егіс және егін жинау жұмыстарын жеңілдетілген қаржыландыру 8,5 млн гектарды қамти отырып, 750 млрд. теңгені құрағанын, ал 2026 ж. егіс науқанын ерте қаржыландыру қазан айында басталғанын хабарлайды. Мұндай құралдар ауыл шаруашылығы

тауарын өндірушілердің мүмкіндіктерін кеңейтеді, бірақ сонымен бірге ақша ағындарын, міндеттемелерді, өтеу кестелерін, материалдық ресурстарды сатып алуды және тартылған қаражатты пайдалану тиімділігін бағалауды дәл бюджеттеуді талап етеді (кесте 1).

Кесте 1 - Бизнес-процестерді бюджеттеуді негіздеу үшін пайдаланылатын Қазақстанның аграрлық секторын дамытудың жекелеген көрсеткіштері

Көрсеткіштер	Кезең	Өлшем бірлігі	Мәні	Бюджеттеу үшін басқарушылық мәні
Қазақстан Республикасының жалпы ішкі өнімі	2025	млн. теңге	159 583 750,7	АӨК рөлін бағалауға арналған макроэкономикалық база
ЖІӨ құрылымындағы ауыл шаруашылығы, орман және балық шаруашылығы	2025	млн. теңге %	6 078 379,7 3,8	Жоспарлау мен бақылаудың салалық маңыздылығын негіздеу
Ауыл, орман және балық шаруашылығы өнімдері мен қызметтерінің жалпы шығарылымы	2025	млн. теңге	9 771 522,2	Ресурстар ағындары мен шығындарының ауқымы
Ауыл, орман және балық шаруашылығы жалпы шығарылымының нақты көлемінің индексі	2025	%	105,9	Салалық белсенділік динамикасының көрсеткіші
Ескерту: әдебиет көздерінің деректері негізінде жасалған [2, 3]				

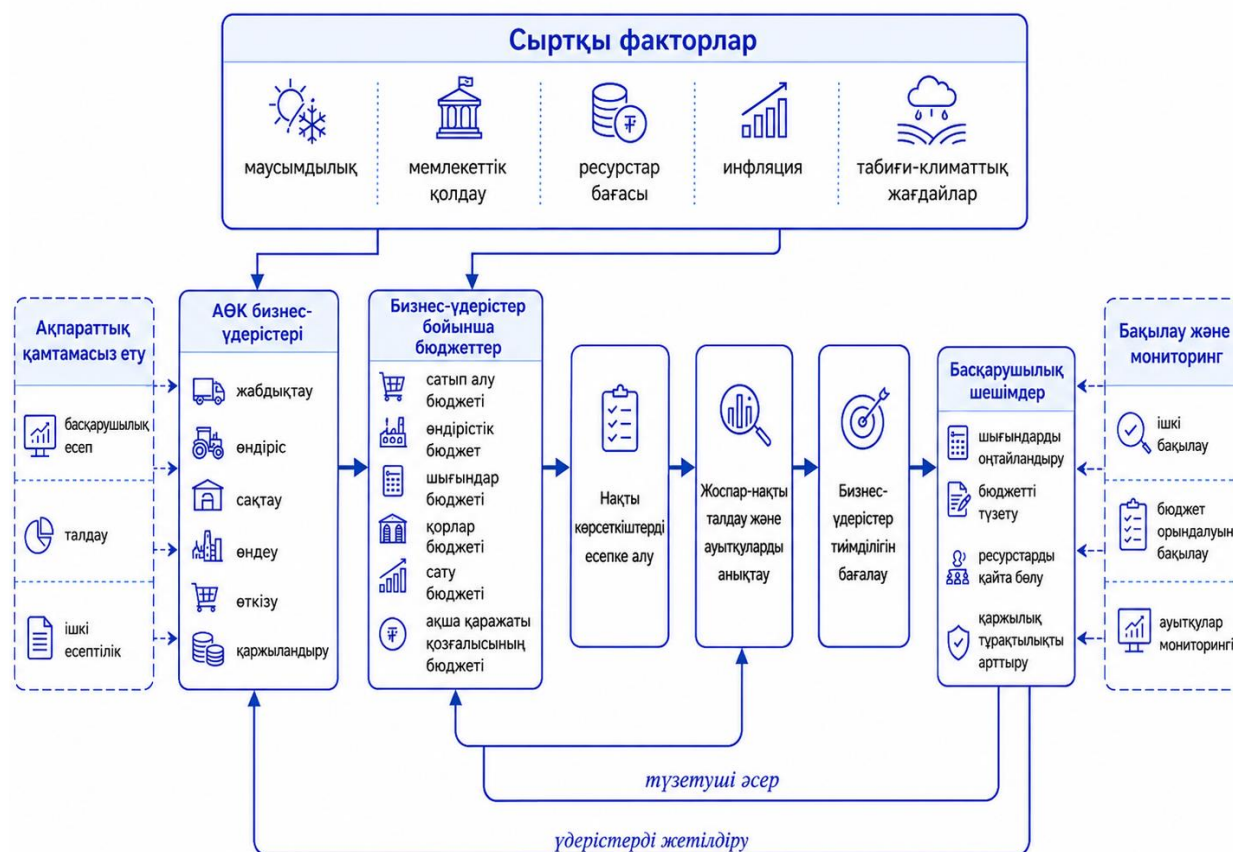
Ұсынылған деректер АӨК ұйымдарының айтарлықтай өндіріс көлемі, көп бағытты материалдық және қаржылық ағындар, сондай-ақ жұмыстарды орындау мерзімдеріне жоғары тәуелділік жағдайында жұмыс істейтіндігін көрсетеді. Бұл жалпы бюджеттен бизнес-процестерді бюджеттеуге көшу қажеттілігін күшейтеді. Бұл зерттеудегі бизнес-процесс белгілі бір нәтижеге қол жеткізуге және ұйымның ресурстарын тұтынуға бағытталған өзара байланысты әрекеттер тізбегін білдіреді.

АӨК ұйымдары үшін негізгі бизнес-процестерді жабдықтау, өндіру, сақтау, қайта өңдеу, сату, қаржыландыру, әкімшілік қамтамасыз ету және инвестициялық даму деп санауға болады. Олардың әрқайсысының өзіндік жоспарлы көрсеткіштері, нақты тіркелгі деректері және бақылау процедуралары бар. Мысалы, жабдықтау тұқымға, жемге, тыңайтқышқа, отынға, қосалқы бөлшектерге және мердігерлік қызметтерге деген қажеттілікке байланысты. Өндіріс жұмыс көлемімен, еңбек шығындарымен, техниканы пайдаланумен, материалдық шығындармен және өнім шы-

ғарумен байланысты. Сақтау шығындарды, қойма инфрақұрылымының шығындарын, энергияны және өнімнің сақталу жағдайларын бақылауды қажет етеді.

Ұсынылған тәсіл бюджет тек шығындар баптары бойынша ғана емес, сонымен қатар түпкілікті нәтижені құрайтын процестер тұрғысынан да қалыптасады деп болжайды. Бұл тәсіл қай процестің ауытқу көзі екенін анықтауға мүмкіндік береді. Егер өнімнің өзіндік құны өссе, жүйе бұл материалдық ресурстардың қымбаттауына, өнімділіктің төмендеуіне, сақтау шығындарының өсуіне, көлік шығындарының өсуіне, сатудың баяулауына немесе қаржыландыру шарттарының өзгеруіне байланысты екенін көрсетуі керек.

Зерттеу аясында келесі логикаға негізделген процесске бағытталған бюджеттеу моделі жасалды: бизнес-процесс-бюджет-нақты деректер-ауытқу-талдау-басқару шешімі. Бұл логика бюджетті жоспарлау құжатынан өнімділікті басқару құралына айналдыруға мүмкіндік береді (сурет 1).

Ескерту: автор бюджеттеу, басқарушылық есеп және бизнес-процестерді бақылау тәсілдерін жалпылау негізінде жасаған

Сурет 1 - АӨК ұйымдарындағы процеске бағдарланған бюджеттеу моделі

Мазмұнды модель төрт деңгейден тұрады. Бірінші деңгей-бизнес-процестерді анықтау. Бұл кезеңде ұйым құндылықты құру және өндірістік нәтижеге жету үшін қандай процестер маңызды екенін анықтауы керек. Өсімдік шаруашылығы ұйымдары үшін бұл топырақ дайындау, егу, егін жинау, жинау, сақтау және сату болуы мүмкін. Мал шаруашылығы ұйымдары үшін – жемшөп сатып алу, жануарларды ұстау, ветеринариялық қызмет көрсету, өнім өндіру, сақтау және өткізу. Қайта өңдеу ұйымдары үшін – шикізат сатып алу, қайта өңдеу, буып-түю, сақтау, логистика және сату [14].

Екінші деңгей – әр процесс бойынша бюджеттерді қалыптастыру. Мысалы, жабдықтау процесі үшін сатып алу бюджеті және тауарлық – материалдық құндылықтар бюджеті құрылады; өндіріс процесі үшін – өндірістік бюджет және өндірістік шығындар бюджеті; сақтау үшін – қойма шығындары мен шығындарының бюджеті; сату үшін – сату бюджеті, сату шығындары және дебиторлық берешек; қаржыландыру үшін-ақша ағындарының бюджеті, несиелер, лизинг және субсидиялар бюджеті [15].

Үшінші деңгей – нақты деректерді есепке алу. Нақты көрсеткіштер бюджеттік деректермен салыстыру үшін салыстырмалы форматта жиналуы керек. Бұл шығындарды бірыңғай жіктеуді, бастапқы құжаттарды бизнес-процестерге байланыстыруды, жауапты тұлғаларды анықтауды және ішкі басқару есептілігін қалыптастыруды талап етеді. Егер нақты деректер процестер бойынша құрылымдалмаса, бюджеттеу бақылау функциясын толық орындамайды [16].

Төртінші деңгей – ауытқуларды талдау және басқару шешімдерін қабылдау. Ауытқу тек шамасы бойынша ғана емес, сонымен бірге пайда болу себебі бойынша да бағалануы керек. Аграрлық секторда себептер ішкі және сыртқы болуы мүмкін. Ішкі ресурстарға ресурстардың шамадан тыс жұмсалуды, техниканың тиімсіз жүктелуі, тауарлы-материалдық құндылықтарды бақылаудың жеткіліксіздігі, жоспарлау қателіктері және бөлімшелерді үйлестірудің әлсіздігі жатады. Сыртқы бағалардың өзгеруі, ауа-райының өзгеруі, қаржыландырудың кешігуі, сұраныстың өзгеруі және логистикалық шектеулер [17].

Модельді іс жүзінде қолдану үшін әр бизнес-процесс дербес бюджеттеу объектісі мәртебесін алуы керек. Бұл оның мақсаттары, жоспарлы көрсеткіштері, шығындар лимиттері, деректер көздері, жауапты тұлғалар, тиімділік көрсеткіштері және бюджетті түзету

тәртібі анықталатынын білдіреді. АӨК ұйымдарының негізгі бизнес-процестері, оларға сәйкес бюджеттеу объектілері, көрсеткіштері және басқарушылық шешімдері 2 кестеде берілген.

Кесте 2 - Бюджеттеу объектілері ретінде АӨК ұйымдарының бизнес-процестері

Бизнес-процесс	Бюджет объектісі	Негізгі көрсеткіштер	Басқару шешімі
Жабдықтау	сатып алу, қорлар және шарттар бюджеті	сатып алу көлемі, бағасы, жеткізу мерзімі, қалдықтары	жеткізушіні таңдау, лимиттерді түзету, сатып алу кестесін өзгерту
Өндіріс	өндірістік бюджет және шығындар бюджеті	шығарылым көлемі, материалдар, еңбек, техника, энергия	нормаларды оңтайландыру, техника мен өндірістік ресурстарды жүктеу
Сақтау	қойма шығындары мен шығындарының бюджеті	сақтау шығындары, шығындар, сақтау мерзімі, сапасы	қойма логистикасы мен қауіпсіздікті бақылауды жақсарту
Қайта өңдеу	қайта өңдеу және есептеу бюджеті	дайын өнімнің шығымы, қалдықтар, өзіндік құн	технологияны, шығын нормаларын және шығындар құрылымын өзгерту
Іске асыру	сату бюджеті және сату шығындары	сату көлемі, бағасы, дебиторлық берешек	сату арналары мен баға саясатын түзету
Қаржыландыру	ақша ағындары, несиелер және лизинг бюджеті	түсімдер, төлемдер, өтеу кестесі, қаражат тапшылығы	төлем мерзімдерін өзгерту, қаржыландыруды тарту, міндеттемелерді бақылау
Әкімшілік қамтамасыз ету	басқару шығындарының бюджеті	басқару шығындары, Байланыс, қызметтер, қызметкерлер	әкімшілік шығындар мен ережелерді оңтайландыру
Инвестициялық даму	инвестициялық бюджет	күрделі салымдар, өтелу мерзімі, әсері	жобаны таңдау, инвестицияларға басымдық беру, іске асыруды бақылау
Ескерту: автор АӨК ұйымдарын бюджеттеуге процестік тәсіл негізінде жасаған			

Ұсынылған модель басқару тиімділігін арттырудың бірнеше бағытын бөлуге мүмкіндік береді. Біріншіден, бұл шығындардың ашықтығын арттырады, өйткені әр сома белгілі бір бизнес-процесске және басқарушылық жауапкершілікке байланысты. Екіншіден, модель ресурстарды бақылауды күшейтеді, өйткені ауытқулар тек қаржылық нәтиже бойынша ғана емес, сонымен қатар заттай көрсеткіштер бойынша да талданады: материалдар көлемі, еңбек сағаттары, тұтыну нормалары, сақтау мерзімі және сату көлемі.

Үшіншіден, модель бюджеттік болжау сапасын жақсартады. АӨК маусымдық жағдайында бюджет тұрақты бола алмайды. Ол нақты деректерді, ауа-райын, ресурстардың бағасын, қаржыландыру мерзімдерін және сұраныстың өзгеруін ескере отырып жаңартылуы керек. Сондықтан процеске бағытталған

бюджеттеу кәсіпорынның жалпы қаржылық логикасын бұзбай, жеке процестер бойынша бюджеттерді қайта қарауға мүмкіндік беретін түзету механизмін қамтуы керек.

Төртіншіден, бизнес-процестерді бюджеттеу ішкі бақылау үшін негіз жасайды. Бақылау қателіктердің кейінгі анықталуы емес, бюджетті, ауытқулардың фактісі мен себептерін салыстырудың тұрақты процедурасы болады. Бұл әсіресе несиелік ресурстарды, лизингті, субсидияларды және инвестициялық қолдауды пайдалану үшін өте маңызды, өйткені мұндай қаражат тек тартылып қана қоймай, процестер арасында тиімді бөлінуі керек.

Бесіншіден, модель басқарушылық талдаудың ақпараттық негізін құрайды. Басшылық тек соңғы пайданы ғана емес, сонымен қатар жеке процестердің тиімділігін де бағалауға мүмкіндік алады. Мысалы, қай процесс

шығындардың ең үлкен үлесін құрайтынын, қай процесс көбінесе қолайсыз ауытқуларды тудыратынын, қай жерде нормативтерді қайта қарау керек және жұмысты ұйымдастыруды өзгерту орынды екенін анықтауға болады.

Процеске бағытталған бюджеттеу қаржылық және қаржылық емес көрсеткіштерді үйлестіруге көмектеседі. АӨК үшін бұл түбегейлі маңызды: қаржылық нәтиже жануарлардың өнімділігіне, агротехникалық іс-шаралардың орындалу мерзіміне, сақтау сапасына, логистикаға және нарықтық бағаға байланысты. Сондықтан бюджет тек ақшалай көрсеткіштерді ғана емес, сонымен бірге болашақ қаржылық нәтижені анықтайтын табиғи параметрлерді де қамтуы керек.

Осылайша, зерттеу нәтижелері бизнес-процестерді бюджеттеу Қазақстанның АӨК ұйымдарын басқару тиімділігін арттыру құралы ретінде пайдаланылуы мүмкін екенін растайды. Оның практикалық құндылығы жалпы шығындарды бақылаудан нақты процестерді басқаруға көшу болып табылады, бұл басшылық үшін дәлірек және пайдалы ақпарат жасайды.

Талқылау

Алынған нәтижелерді талқылау процеске бағытталған бюджеттеуге көшу ұйымдық өзгерістерді қажет ететіндігін көрсетеді. Бюджет нысандарын әзірлеу жеткіліксіз: процесс иелерін, деректер көздерін, есеп беру жиілігін, талдау әдістерін және түзету шешімдерін қабылдау тәртібін анықтау қажет. Әйтпесе, бюджеттеу ресми процедура болып қала береді және басқару тиімділігіне әсер етпейді.

Ұсынылған модельді дәстүрлі бюджеттеумен салыстыру бірнеше артықшылықтарды көрсетеді. Дәстүрлі бюджет жалпы ұйым немесе бөлімшелер бойынша жоспарланған кірістер мен шығыстарды белгілейді. Процесс бюджеті шығындар мен ауытқулардың нақты қай процесте қалыптасатынын көрсетеді. Бұл, әсіресе, шығындардың бір түрі әртүрлі басқарушылық ерекшеліктерге ие болуы мүмкін жағдайда маңызды. АӨК ұйымдары үшін өте маңызды. Мысалы, жанармай шығындары топырақты дайындауға, шикізатты тасымалдауға, дайын өнімді тасымалдауға немесе техникаға қызмет көрсетуге қатысты болуы мүмкін. Процесс егжей-тегжейінсіз артық шығынның көзін объективті түрде анықтау мүмкін емес.

Сонымен қатар, модельді енгізу белгілі бір шектеулермен байланысты. Біріншіден, оны қолдану үшін дәстүрлі бухгалтерлік есептен гөрі егжей-тегжейлі басқару талдауы қажет.

Екіншіден, жоспарлы және нақты деректердің салыстырмалылығын қамтамасыз ету қажет. Үшіншіден, бөлімше басшыларының қатысуы қажет, өйткені олар нормалар, мерзімдер, ресурстар және ауытқу себептері туралы ақпаратқа ие. Төртіншіден, процестік бюджеттеу жүйелілікті болжайды: деректерді тек жылдың қорытындысы бойынша ғана емес, айлар, тоқсандар немесе өндірістік циклдар бойынша да талдау қажет.

Цифрландыру мәселесі ерекше маңызға ие. Мақала цифрлық платформаны әзірлеуді мақсат етпесе де, болашақта процестік бюджеттеуді қолдану электрондық құжат айналымымен, автоматтандырылған есептермен және басқару тақталарымен байланысты болуы керек. АӨК ұйымдары үшін бұл сатып алу, өндіру, сақтау және сату туралы деректерді тезірек жинауға, сондай-ақ басқарушылық ақпараттың кешігу қаупін азайтуға мүмкіндік береді.

Тағы бір маңызды аспект – бюджеттеудің мемлекеттік қолдаумен байланысы. Жеңілдетілген қаржыландыру, субсидиялар және лизингтік бағдарламалар даму мүмкіндіктерін жасайды, бірақ ақша ағындарын нақты жоспарлауды және қаражаттың мақсатты пайдаланылуын бақылауды талап етеді. Егер ұйым белгілі бір жұмыстарға немесе техниканы сатып алуға қаражат алса, тиісті көрсеткіштер қаржыландыру бюджетінде, инвестициялық бюджетте және белгілі бір бизнес-процестің бюджетінде көрсетілуі керек. Бұл ашықтықты арттырады және ресурстарды тиімсіз пайдалану қаупін азайтады.

Модельді практикалық енгізуді ең қымбат 2-3 процесте пилоттық қолданудан бастаған жөн. Өсімдік шаруашылығы ұйымдары үшін мұндай процестер жабдықтау, өндіру және сақтау болуы мүмкін; Мал шаруашылығы үшін – жемшөппен қамтамасыз ету, жануарларды ұстау және өнімді өткізу; қайта өңдеушілер үшін – шикізат сатып алу, қайта өңдеу және логистика. Сынақтан өткеннен кейін модель ұйымның барлық негізгі бизнес-процестеріне кеңейтілуі мүмкін.

Осылайша, ұсынылған модель Қолданыстағы бухгалтерлік есеп жүйесін алмастырмайды, оны басқарушылық аналитикалық контурмен толықтырады. Бухгалтерлік есеп шаруашылық қызмет фактілерін тіркейді, басқарушылық есеп шешім қабылдау үшін деректерді топтастырады, ал бюджеттеу жоспарлы бағдарларды белгілейді. Оларды бизнес-процестер бойынша біріктіру Қазақстанның АӨК ұйымдарының тиімділігін басқарудың неғұр-

лым сапалы жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қорытынды

1. Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешені маңызды экономикалық және әлеуметтік мәнге ие, ал өндіріс пен қаржы ағындарының ауқымы жоспарлаудың, есепке алудың, талдаудың және бақылаудың ішкі құралдарын жетілдіруді талап етеді.

2. Шығындар баптары мен бөлімшелер бойынша дәстүрлі бюджеттеу әрдайым ауытқулардың себептерін анықтауға мүмкіндік бермейді, сондықтан АӨК ұйымдары үшін бизнес-процестерді дербес бюджеттеу объектілері ретінде қарастырған жөн.

3. Ұсынылған модель «бизнес-процесс – бюджет – нақты деректер – ауытқу – талдау – басқару шешімі» логикасына негізделген және жоспарлауды бухгалтерлік және аналитикалық ақпаратпен байланыстыруға мүмкіндік береді.

4. Процеске бағытталған бюджеттеу шығындардың ашықтығын арттырады, ресурстарды бақылауды күшейтеді, болжау сапасын жақсартады және жеке бизнес-процестердің тиімділігін бағалауға негіз жасайды.

5. Модельді іс жүзінде қолдану негізгі процестер бойынша бюджеттерді кезең-кезеңімен енгізу, ішкі басқару есептілігін қалыптастыру, нақты деректерді ескере отырып, бюджеттерді тұрақты жоспар-факт талдау және түзету арқылы мүмкін болады.

Мүдделер қақтығысы: авторлар мүдделер қақтығысы жоқ деп мәлімдейді.

Әдебиеттер тізімі

[1] Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2021–2030 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы [Электрондық ресурс].–2022.–URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/documents/details/274531?lang=ru> (қаралған күні: 18.06.2026).

[2] Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы. 2025 жылғы қаңтар–желтоқсандағы өндіріс әдісімен жалпы ішкі өнім [Электрондық ресурс]. – 2026. – URL: <https://www.stat.gov.kz/ru/industries/economy/national-accounts/publications/306161/> (қаралған күні: 18.06.2026).

[3] Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы. Ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы [Электрондық ресурс]. – 2026. – URL: <https://www.stat.gov.kz/ru/industries/businessstatistics/stat-forrest-village-hunt-fish/> (қаралған күні: 18.06.2026).

[4] Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы. 2025 жылға Қазақстан Республикасындағы мал шаруашылығын дамытудың негізгі көрсеткіштері [Электрондық ресурс].–2026.– URL: <https://www.stat.gov.kz/ru/industries/businessstatistics/stat-forrest-village-hunt-fish/publications/480970/> (қаралған күні: 18.06.2026).

[5] Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі. 2026 жылғы егіс науқанын қаржыландыруға 1,3 мыңнан астам өтінім түсті [Электрондық ресурс].–2026.– URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/press/news/details/1131706?lang=ru> (қаралған күні: 18.06.2026).

[6] Bergmann, M. Digitization of the budgeting process: determinants of the use of business analytics and its effect on satisfaction with the budgeting process / M. Bergmann, C. Brück, A. Schwering, T. Knauer // Journal of Management Control. – 2020. – Vol. 31. – No. 1–2. – P. 25–54. <https://doi.org/10.1007/s00187-019-00291-y>

[7] Armitage, H.M. Budget Development and Use in Small- and Medium-Sized Enterprises: A Field Investigation / H.M. Armitage, D. Lane, A. Webb // Accounting Perspectives. – 2020. – Vol. 19. – No. 3. – P. 205–240. <https://doi.org/10.1111/1911-3838.12231>

[8] Gottlieb, U. Institutionalised management accounting and control in farm businesses / U. Gottlieb, H. Hansson, G. Johed // Scandinavian Journal of Management. – 2021. – Vol. 37. – No. 2. – Article 101153. <https://doi.org/10.1016/j.scaman.2021.101153>

[9] Iakovidis, D. Farmer and Adviser Perspectives on Business Planning and Control in Mediterranean Agriculture: Evidence from Argolida, Greece / D. Iakovidis, Y. Gadanakis, J. Park // Agriculture. – 2023. – Vol. 13. – No. 2. – Article 450. <https://doi.org/10.3390/agriculture13020450>

[10] Bila, J. Problematic issues of management accounting in the agrarian enterprises / J. Bila, A. Bilyi // Herald of Economics. – 2024. – No. 4. – P. 155–166. <https://doi.org/10.35774/visnyk2024.04.155>

[11] Potryvaieva, N. Digitalisation of accounting of agricultural enterprises: National and international experience / N. Potryvaieva, M. Dubinina, Yu. Cheban, S. Syrtseva, O. Luhova // Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science. – 2024. – Vol. 28. – No. 4. – P. 41–53. <https://doi.org/10.56407/bs.agrarian/4.2024.41>

[12] Vlasov, V. Peculiarities of management accounting of costs for marketing and sales in agricultural enterprises / V. Vlasov // Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. – 2024. – No. 3. – P. 16–21. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-3-2>

[13] Analytical aspects of budgeting in the agro-industrial complex of Kazakhstan // Economic Annals-XXI. – 2025. – No. 214. – Issue 3-4.-P. 49-57. <https://doi.org/10.21003/ea.V214-07>

[14] Бюджетирование как инструмент управленческого учета и его связь с внутренним контролем в аграрных формированиях // Среднерусский

вестник общественных наук. – 2023. – Т. 18. – № 1. – С. 125–140. <https://doi.org/10.22394/2071-2367-2023-18-1-125-140>

[15] Enjolras, G. The influence of accounting practices on financial performance: Evidence from French farms / G. Enjolras, P. Madiès, H. Yue // *Journal of Applied Accounting Research*. – 2025. – Vol. 26. – Issue 5. – P. 930–958. <https://doi.org/10.1108/JAAR-05-2024-0178>

[16] Пягай, А.А. Продовольственная безопасность Республики Казахстан: критерии и индикаторы / А.А. Пягай, Р.С. Беспяева, Б.Н. Науkenова // *Проблемы агрорынка*. – 2023. – № 4. – С. 13–26. <https://doi.org/10.46666/2023-4.2708-9991.01>

[17] Есімхан, Г. Нарықтық трансформация жағдайында ауыл шаруашылығы өндірісін қаржыландырудың ұйымдастырушылық-экономикалық тетігі / Г. Есімхан, Д.Б. Алыбаев // *Аграрлық нарық проблемалары*. – 2024. – № 2. – Б. 78–88. <https://doi.org/10.46666/2024-2.2708-9991.06>

References

[1] Qazaqstan Respublikasynyñ agroönerkäsiptik keshenin damytudyñ 2021–2030 jylдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы [On approval of the Concept for the development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan for 2021–2030] (2022). Available at: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/documents/details/274531?lang=ru> (date of access: 18.06.2026) [in Kazakh].

[2] Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlau және reformalar agenttığınıñ Ültyq statistika bürosy. 2025 jylғы қаңтар–желтоқсандағы өндіріс әдісімен жалпы ішкі өнім [Bureau of National Statistics of the Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan. Gross domestic product by production method in January–December 2025] (2026). Available at: <https://www.stat.gov.kz/ru/industries/economy/national-accounts/publications/306161/> (date of access: 18.06.2026) [in Kazakh].

[3] Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlau және reformalar agenttığınıñ Ültyq statistika bürosy. Ауыл, орман, аңшылық және балық шаруашылығы статистикасы [Bureau of National Statistics of the Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan. Agriculture, forestry, hunting and fisheries statistics] (2026). Available at: <https://www.stat.gov.kz/ru/industries/businessstatistics/stat-forrest-village-hunt-fish/> (date of access: 18.06.2026) [in Kazakh].

[4] Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlau және reformalar agenttığınıñ Ültyq statistika bürosy. 2025 jylға Qazaqstan Respublikasyндағы мал шаруашылығын дамытудың негізгі көрсеткіштері [Bureau of National Statistics of the Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan. Main indicators of livestock development in the Republic of Kazakhstan for 2025] (2026). Available at: <https://www.stat.gov.kz/ru/industries/businessstatis->

[tics/stat-forrest-village-hunt-fish/publications/480970/](https://www.stat.gov.kz/ru/industries/businessstatistics/stat-forrest-village-hunt-fish/publications/480970/) (date of access: 18.06.2026) [in Kazakh].

[5] Qazaqstan Respublikasy Auyl шаруашылығы министрлігі. 2026 jylғы егіс науқанын қаржыландыруға 1,3 мыңнан астам өтінім түсті [Ministry of Agriculture of the Republic of Kazakhstan. More than 1.3 thousand applications received for financing the 2026 sowing campaign] (2026). Available at: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/press/news/details/1131706?lang=ru> (date of access: 18.06.2026) [in Kazakh].

[6] Bergmann, M., Brück, C., Schwering, A. & Knauer, T. (2020). Digitization of the budgeting process: determinants of the use of business analytics and its effect on satisfaction with the budgeting process. *Journal of Management Control*, 31 (1–2), 25–54 [in English].

[7] Armitage, H.M., Lane, D. & Webb, A. (2020). Budget Development and Use in Small- and Medium-Sized Enterprises: A Field Investigation. *Accounting Perspectives*, 19 (3), 205–240 [in English].

[8] Gottlieb, U., Hansson, H. & Johed, G. (2021). Institutionalised management accounting and control in farm businesses. *Scandinavian Journal of Management*, 37 (2), 101153 [in English].

[9] Iakovidis, D., Gadanakis, Y. & Park, J. (2023). Farmer and Adviser Perspectives on Business Planning and Control in Mediterranean Agriculture: Evidence from Argolida, Greece. *Agriculture*, 13 (2), 450 [in English].

[10] Bila, J. & Bilyi, A. (2024). Problematic issues of management accounting in the agrarian enterprises. *Herald of Economics*, 4, 155–166 [in English].

[11] Potryvaieva, N., Dubinina, M., Cheban, Yu., Syrtseva, S. & Luhova, O. (2024). Digitalisation of accounting of agricultural enterprises: National and international experience. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*, 28 (4), 41–53 [in English].

[12] Vlasov, V. (2024). Peculiarities of management accounting of costs for marketing and sales in agricultural enterprises. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 3, 16–21 [in English].

[13] Analytical aspects of budgeting in the agro-industrial complex of Kazakhstan (2025). *Economic Annals-XXI*, 214 (3-4), 49–57 [in English].

[14] Byudzhetirovanie kak instrument upravlencheskogo ucheta i ego svyaz' s vnutrennim kontrolom v agrarnykh formirovaniyah [Budgeting as a tool of management accounting and its connection with internal control in agricultural formations] (2023). *Srednerusskij vestnik obshchestvennyh nauk - Central Russian Journal of Social Sciences*, 18 (1), 125–140 [in Russian].

[15] Enjolras, G., Madiès, P. & Yue, H. (2025). The influence of accounting practices on financial performance: Evidence from French farms. *Journal of Applied Accounting Research*, 26 (5), 930–958 [in English].

[16] Pyagai, A.A., Bespaeva, R.S. & Naukenova, B.N. (2023). Prodoval'stvennaya bezopasnost' Respubliki Kazakhstan: kriterii i indikatory [Food security

of the Republic of Kazakhstan: criteria and indicators]. Problemy agrorynka - Problems of AgriMarket, 4, 13–26 [in Russian].

[17] Yesimhan, G. & Alybaev, D.B. (2024). Naryq-qtyq transformaciya jaǵdaında aul sharuashylyǵy

öndirisin qarjylandyrudyń üjymdastyruşylyq-ekonomikalyq tetiǵı [Organizational and economic mechanism of agricultural production financing under market transformation]. Agrarlyq naryq problemalary - Problems of AgriMarket, 2, 78–88 [in Kazakh].

Автор туралы ақпарат

Арыстамбаева Альмира Заурембековна – негізгі автор; Ph.D докторанты; әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті; 050040/A15E3B4 әл-Фараби даңғ., 71, Алматы қ., Қазақстан; e-mail: almyra73@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-3849-8193>;

Information about author

Arystambayeva Almira – The main author; Ph.D student; Al-Farabi Kazakh National University; 050040/A15E3B4 Al-Farabi Ave., 71, Almaty, Kazakhstan; e-mail: almyra73@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-3849-8193>

Информация об авторе

Арыстамбаева Альмира Заурембековна – основной автор; докторант Ph.D; Казахский национальный университет имени аль-Фараби; 050040/A15E3B4 пр. аль-Фараби, 71, г.Алматы, Казахстан; e-mail: almyra73@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-3849-8193>